

RECENZJE

Ксения Игоревна Кривошеина, МАТЬ МАРИЯ (СКОБЦОВА). СВЯТОСТЬ БЕЗ ГРАНИЦ, ISIA Media Verlag, Лейпциг 2025, сс. 348.

Najnowsza książka Kseni Kriwoszeiny (1945-), rosyjskiej emigrantki, od 1980 roku mieszkającej na stałe w Paryżu, powstała z okazji osiemdziesiątej rocznicy tragicznej śmierci św. Matki Marii (Skobcowa); 1891-1945) w obozie śmierci w Ravensbrück. Każde okolicznościowe wydanie zasługuje na szczególną uwagę, zwłaszcza że niezwykła postać rosyjskiej mniszki, jak przekonuje nie tylko zagraniczna, ale także bogata literatura rodzima, niezmiennie stanowi duchową inspirację dla chrześcijan. Św. Matka Maria stała ponad sporami konfesyjnymi, nie dzieliła wyznawców Chrystusa na prawosławnych, katolików, protestantów; nie pomniejszała roli judaizmu. Dla Niej liczyło się Pismo Święte i zawarte w Nowym Testamencie jasne przesłanie o konieczności miłości drugiego człowieka, co udowodniła najbardziej wtedy, gdy oddała swe życie w komorze gazowej za ocalenie innej współwięźniarki.

W 2015 roku, z okazji siedemdziesięciolecia śmierci św. Matki Marii ukazała się monografia Kriwoszeiny *Мать Мария (Скобцова). Святая наших дней [Matka Maria (Skobcowa). Święta na nasze dni]*¹ (Издательство «Эксмо», Москва 2015, сс. 694). Wtedy, jakże trafnie, została podkreślona w tytule opracowania aktualność postawy rosyjskiej zakonnicy w XXI wieku przez wskazanie, że Jej rozumienie roli duchowieństwa w ekstremalnych warunkach, jakimi stały się lata hitlerowskiej okupacji we Francji – było całkowicie słuszne: zakonna modlitwa inicjowała codzienny ponadludzki wysiłek podejmowany na przykład w celu nakarmienia głodnych, ubrania potrzebujących, zapewnienia bezdomnym schronienia, oderwania kobiet upadłych od hańbiącego ich proceduru i oferowania pracy, udzielania schronienia osobom poszukiwanym przez hitlerowców, łącznie ze zbiegłymi więźniami, wystawiania fikcyjnych świadectw chrztu Żydom, aby ustrzec ich przed prześladowaniem ze strony gestapo. To tylko garść przykładów mówiących o bardzo ludzkim rozumieniu przez św. Matkę Marię swego mniszego posłannictwa.

W wydaniu z 2025 roku Kriwoszeina zaakcentowała inny aspekt duchowej postawy rosyjskiej zakonnicy: świętość bez granic, a więc to, że czas nie działa tutaj na nieko-

---

¹ Wszystkie tłumaczenia pochodzą ode mnie [G.O.].

rzyść wypowiedzianych przez tę samą osobę – Jelizawietę Pilenko, Jelizawietę Kuźminę-Karawajewą, Jelizawietę Skobcową i wreszcie – Matkę Marię – myśli o człowieku, jego kondycji duchowej i roli w świecie. Matka Maria to przecież osoba wykształcona, pisarka, filozofka, autorka tekstów prozatorskich, poetyckich, dramaturgicznych, znana już przed 1917 rokiem na literackich salonach Petersburga. To postać, która prowadziła odważny intelektualny dialog filozoficzny i teologiczny nie tylko z wielkimi swojej epoki. To jednocześnie matka, która straciła troje dzieci, doświadczyła zła wojny i gehenny obozu koncentracyjnego. Co ważne, zarówno na książce z lat 2015 i 2025 na okładce widnieje ten sam ujmujący wizerunek św. Matki Marii: uśmiechniętej, gotowej przytulić każdego i wziąć na siebie bolączki świata, co sugeruje, że fotografia ta miała i wciąż ma wielkie znaczenie dla autorki opracowania; dla mnie – także. Na najnowszej okładce za postacią zakonnicy widnieje szeroki biały krzyż, który niesie nowe sugestie interpretacyjne: świętość, czystość i biel stają się atrybutami rosyjskiej Męczennicy.

Dzieło z 2025 roku składa się z 10 rozdziałów, bibliografii i krótkiej informacji o autorce. Całość jest poprzedzona nieobszerną przedmową napisaną przez protojereja Andrieja Kordoczkina i opatrzoną znamienym tytułem: *Пророчество матери Марии исполнилось* [*Proroctwo matki Marii wypełniło się*] oraz erudycyjnym wprowadzeniem Kseni Kriwoszeiny. Tytuły poszczególnych rozdziałów wyglądają następująco: 1. *Родословная* [*Rodowód*], 2. *Начало жизни* [*Początek życia*], 3. *Петербург* [*Petersburg*], 4. *Александр Блок* [*Aleksander Błok*], 5. *В мире искусства* [*W świecie sztuki*], 6. *Беспокойные годы* [*Niespokojne lata*], 7. *Революция и гражданская война* [*Rewolucja i wojna domowa*], 8. *С любовью, верой и надеждой... к новой жизни* [*Z miłością, wiarą i nadzieją... ku nowemu życiu*], 9. *Монашество* [*Stan zakonny*]. 10. *Рождение в смерти* [*Narodziny w śmierci*]. Trzeba uczciwie powiedzieć, że rozdziały te są identyczne pod względem zawartości z pierwszą częścią monografii z 2015 roku, z niewielką różnicą leksykalną, albowiem początkowo rozdział pierwszy miał tytuł *Предки* [*Przodkowie*]), a obecnie – *Родословная*. Oba wydania rozpoczynają się więc od rodowodu doczesnego i prowadzą czytelnika przez złożone etapy biografii Matki Marii do rodowodu duchowej wieczności, wskazując na sposób praktycznej realizacji nauczania Jezusa o miłości bliźniego na co dzień.

Tytuły poszczególnych rozdziałów prowadzą od narodzin Jelizawiety Pilenko w Rydze przez etap gimnazjalnej edukacji i życia bez nagle zmarłego na atak serca ukochanego ojca (co wywołało kryzys wiary u nastolatki), pobyt w Petersburgu i zawarte tam znajomości, zwłaszcza – spotkanie z największą miłością – poetą Aleksandrem Błokiem i dozgonnym uwielbieniem dla niego oraz jego twórczości, pierwsze próby literackie i otaczanie się stołeczną bohemą (już jako Jelizawieta Kuźmina-Karawajewa), wielki niepokój wywołany kolejnymi rewolucjami oraz przewrotem październikowym 1917 roku i tragedią wojny domowej, pobytem na emigracji, połączonym z egzystencjalną nędzą, chorobami, śmiercią najmłodszej córki Anastazji, potem – pierworodnej Gajany w sowieckiej Moskwie i syna Gieorgija w niemieckim obozie koncentracyjnym. Czas zakonny jest ostatnim, trzynastoletnim okresem życia Matki Marii. Dla niej, chociaż obfitujący w traumatyczne zdarzenia, okazał się najważniejszy

i ukoronowany narodzinami w śmierci. Ksenia Kriwoszeina zapewniła czytelnikom wzruszającą, panoramiczną uduchowioną historię opowiedzianą od serca. Matka Maria może najwięcej zawdzięczać właśnie autorce obu wersji monografii, gdyż to ona ocaliła rosyjską mniszkę i jej dzieło od zapomnienia.

W wydaniu z 2015 roku część drugą monografii stanowiły materiały objęte nazwą *Z archiwów*, składające się na bardzo wartościowe opracowania dotyczące Matki Marii w różnych odsłonach historycznych, tematycznych i problemowych. Materiały te odślawiały m.in. najboleśniejże nawet sfery biografii przyszłej mniszki, jej najbliższych, jej twórczości.

W edycji z 2025 nie ma tekstów archiwalnych, ale jest za to bogata bibliografia, którą z wielką skrupulatnością zebrała i ułożyła Kriwoszeina. Rozbiła ją na bibliografię podmiotową i przedmiotową: obie są imponujące. Bibliografia podmiotowa obejmuje dorobek Matki Marii, który ukazał się za jej życia i po śmierci, nawet ten, opublikowany w ZSRR i niekomunistycznej Rosji. Z recenzyjnej ciekawości podliczyłem, ile prac wyszło spod pióra Kseni Kriwoszeiny poświęconych rosyjskiej zakonnicy: razem 16 (książki, artykuły, wywiady). Wśród polskich autorów wymienionych w bibliografii przedmiotowej znalazło się także nazwisko piszącego tę recenzję. (Do obiegu naukowego wprowadziłem 48 prac związanych bezpośrednio i pośrednio z Matką Marią (książki, artykuły, recenzje, przekłady)). Oprócz danych o tekstach w bibliografii znalazły się odnośniki do audycji radiowych i telewizyjnych oraz wystaw, jak również dane izograficzne. Niestety nie ma w tej książce wykazu prac profesor Wandy Laszczak, która jako pierwsza przybliżyła Polakom postać rosyjskiej świętej, dedykując Jej dwa fundamentalne dzieła: w 2007² i 2016 roku³. To zauważalne przeoczenie, lecz nie usuwa ono wrażenia, że polska rusycystyka zrobiła dla Matki Marii naprawdę wiele w zbadaniu i spopularyzowaniu Jej postaci jako mniszki, myślicielki i pisarki. Niestety, badań nad rosyjską zakonnicej nie podejmuje na szerszą skalę młodsze pokolenie badaczy ani w Polsce, ani poza nią. A przecież świętość bez granic powinna się również wyrazić w dorobku naukowym, aby zachować pamięć o świętych na XXI wiek.

Grzegorz Ojcewicz
Szczytno

---

² W. Laszczak, *Życie znaczy „kroczyć po wodzie”*. *Studia o Matce Marii. Część pierwsza*, Studia i Monografie, nr 389, Uniwersytet Opolski, Opole 2007. Zob. recenzję: [G. Ojcewicz] „Slavia Orientalis” 2009, nr 1, s. 79-82.

³ W. Laszczak, *W kręgu Bogocłowieczeństwa. Studia zebrane o świętej Matce Marii (Skobcowej)*. Studia i Monografie, nr 549, Uniwersytet Opolski, Opole 2015. Zob. recenzję: [G. Ojcewicz] „Studia Rossica Gedanensia” 2016, nr 3, s. 496-499.